

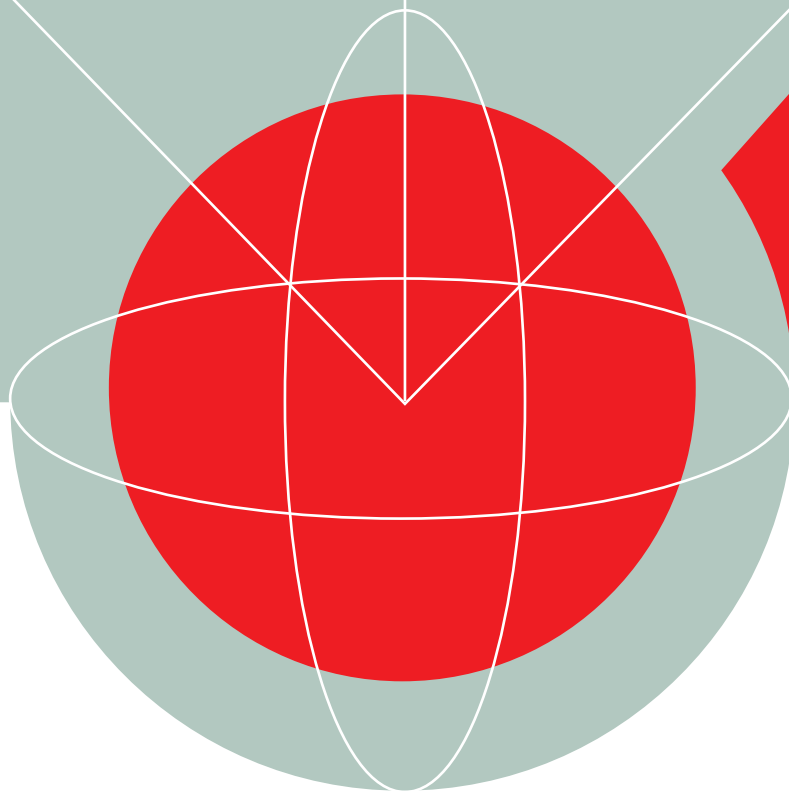
ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Έρευνα

Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

Έρευνα

Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις στην Ελλάδα Σήμερα

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Ιούνιος 2022

Ανάλυση των ευρημάτων

Κώστας Ελευθερίου, Συντονιστής Κύκλου Πολιτικής Ανάλυσης ΕΝΑ,
Επίκουρος Καθηγητής ΔΠΘ

Έρευνα

Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
I. Πολιτικό ενδιαφέρον, πολιτική εμπλοκή, πολιτική διαθεσιμότητα, εμπιστοσύνη στους θεσμούς.....	4
II. Ιδεολογία και πολιτικοϊδεολογικές ταυτότητες.....	12
III. Στάσεις για πολιτικές και θεματικές επικαιρότητας.....	21
Συμπέρασμα.....	26

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έρευνα κοινής γνώμης¹ που διεξήγαγε το ENA –σε συνεργασία με την Prorata– σχετικά με την καταγραφή των πολιτικών και ιδεολογικών στάσεων της ελληνικής κοινής γνώμης έρχεται σε μια συγκυρία που η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε μια οιονεί προεκλογική περίοδο. Σε πολύ μεγάλο βαθμό, αυτό το γεγονός πυκνώνει την πολιτική συζήτηση και οξύνει τις αιχμές των κομματικών ανταγωνιστών, οι οποίοι προσπαθούν να αναγνώσουν τις τάσεις της κοινής γνώμης, και ταυτόχρονα να διαμορφώσουν τα επίδικα της προσεχούς εκλογικής αναμέτρησης. Σε αυτές τις συνθήκες, οι πολιτικοϊδεολογικές στάσεις της ελληνικής κοινής γνώμης δεν αποτελούν απλώς στιγμιαίες καταγραφές απόψεων, αλλά, αντίθετα, διαμορφούμενες στάσεις, οι οποίες μπορούν πλέον, υπό πολύ συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να οδηγήσουν σε κομματικές επιλογές. Με άλλα λόγια, το πολιτικοϊδεολογικό περιβάλλον είναι αναπόφευκτα το πεδίο στο οποίο θα αναπτυχθούν το προσεχές διάστημα οι κομματικές αντιπαράθεσεις και θα εκπονηθούν οι επιμέρους κομματικές στρατηγικές.

Το πλαίσιο, επομένως, της έρευνας θα μπορούσε να συνοψιστεί ως εξής: βρισκόμαστε στην πρώιμη φάση μιας προεκλογικής περιόδου, δύομισι χρόνια μετά το ξέσπασμα της πανδημίας, εν μέσω έντονων οικονομικών πιέσεων στο εσωτερικό, που αναμένεται να επιδεινωθούν το επόμενο φθινόπωρο, και εξωτερικής αστάθειας, τόσο λόγω του πολέμου στην Ουκρανία όσο και λόγω της κλιμάκωσης της έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Μια διαπίστωση που έχει προκύψει από έρευνες του ENA και της Prorata ([εδώ](#) και [εδώ](#)) και κατά τα προηγούμενα χρόνια είναι ότι η αστάθεια, η αβεβαιότητα και η πίεση λειτουργούν πολλές φορές υπέρ της αναζήτησης θεσμών, προσώπων ή και εννοιών που αναφέρονται σε ένα πρόταγμα σταθερότητας ή έστω εκπληρώσουν ένα αίτημα κάποιου τύπου συλλογικής συνοχής. Είναι αυτή η κατάσταση στη σημερινή συγκυρία;

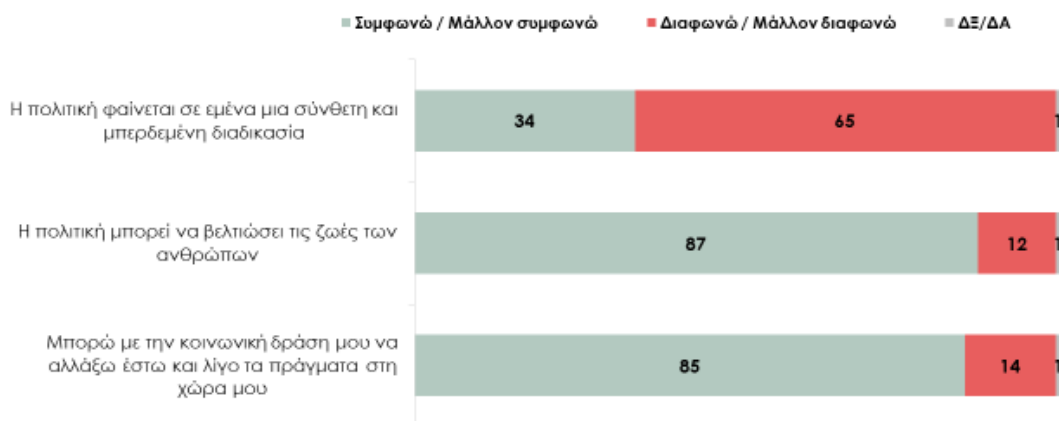
¹ Ποσοτική έρευνα με διαδικτυακή συμπλήρωση δομημένου ερωτηματολογίου (CAWI), στο διάστημα 9-13 Ιουνίου 2022 σε δείγμα 801 ατόμων στο σύνολο της επικράτειας. Οι θεματικές που καλύφθηκαν στο ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε με ευθύνη του ENA είναι τρεις: (α) «πολιτικό ενδιαφέρον», όπου συζητούνται ζητήματα πολιτικής εμπλοκής και διαθεσιμότητας, καθώς και εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς, (β) «ιδεολογία», όπου συζητούνται κρίσιμες πλευρές της ιδεολογικής συζήτησης, τόσο σε επίπεδο ταυτοτήτων όσο και σε επίπεδο πολιτικοϊδεολογικής τοποθέτησης, και (γ) «πολιτικές», όπου καταγράφονται οι στάσεις των πολιτών γύρω από συγκεκριμένες πολιτικές και προγραμματικές θέσεις. Οι συνήθεις διασταυρώσεις που προτιμήθηκαν αφορούν την αυτοτοποθέτηση στον άξονα «Αριστερά – Δεξιά», την ηλικία και το φύλο. Δευτερευόντως, αξιοποιήθηκαν ευρήματα από διασταυρώσεις με την πρόθεση ψήφου.

I. ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΤΗΤΑ, ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ

Σε ό,τι αφορά το ενδιαφέρον για την πολιτική, είναι δηλωτικό ότι η κοινή γνώμη έχει υψηλές απαιτήσεις και προσδοκίες τόσο από τις πολιτικές διαδικασίες όσο και από την κοινωνία των πολιτών, καθώς το 87% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η πολιτική μπορεί να βελτιώσει τη ζωή των ανθρώπων και το 85% συμφωνεί ότι η κοινωνική δράση μπορεί να αλλάξει έστω και λίγο τα πράγματα. Αυτά τα χαρακτηριστικά διαπερνούν οριζόντια το ιδεολογικό, μορφωτικό, ηλικιακό και έμφυλο φάσμα, αν και, ειδικά ως προς την πολιτικοϊδεολογική τοποθέτηση, όσοι αρνούνται τη σημασία της διάκρισης Αριστεράς – Δεξιάς υπολείπονται σχετικά ως προς τις γνώμες συμφωνίας (69% και 71% αντίστοιχα)². Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, διαφαίνεται μια γενική και υπό προϋποθέσεις πίστη στην πολιτική, που ίσως εδράζεται και στην πεποίθηση ότι είναι αναγκαία η ανάκαμψη της πολιτικής στο θεσμικό και στο κοινωνικό πεδίο.

“ Σε τι βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις

² Ορίζουμε ως «Αριστερά» τις αυτοτοποθετήσεις στις θέσεις 0-2, «Κεντροαριστερά» τις θέσεις 3-4, «Κέντρο» τη θέση 5, «Κεντροδεξιά» τις θέσεις 6-7 και «Δεξιά» τις θέσεις 8-10. Βλ. και το μέρος II του παρόντος κειμένου.

Στις απαντήσεις που δίνονται στο ερώτημα σχετικά με το εάν η πολιτική μοιάζει να είναι μια σύνθετη ή μπερδεμένη διαδικασία υπεισέρχεται ο βαθμός πολιτικής καλλιέργειας (political sophistication), που αξιολογεί τα χάσματα μεταξύ πολιτών και πολιτικών ελίτ. Συνήθως θεωρούμε ότι η κρίση της πολιτικής μεταξύ άλλων κρίνεται και από τη δυνατότητα των πολιτών να κατανοούν τις πολιτικές διαδικασίες. Προφανώς αυτή η ερώτηση από μόνη της δεν αποκαλύπτει την πραγματικότητα, ωστόσο δείχνει ορισμένη πολιτική αυτοκατανόηση και το βαθμό φοβικότητας ή μη απέναντι στην πολιτική. Έτσι, μόλις το 34% των ερωτώμενων επιδεικνύει αυτή τη φοβικότητα· λίγο πιο ενισχυμένος αρνητισμός υπάρχει στους μη έχοντες πανεπιστημιακή εκπαίδευση (41%), τους αρνούμενους να τοποθετηθούν στον άξονα Αριστεράς-Δεξιάς (39%), τους κεντρώους (38%), τους νέους 17-34 (38%) και τους κεντροδεξιούς (36%).

“ Σε τι βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις

Η πολιτική φαίνεται σε εμένα μια σύνθετη και μπερδεμένη διαδικασία

Βάσει τοποθέτησης στον άξονα Αριστερά - Δεξιά	0-2	3-4	5	6-7	8-10	Όλα αυτά πια δεν σημαίνουν τίποτα
Συμφωνώ / Μάλλον συμφωνώ	28%	32%	38%	36%	29%	39%
Διαφωνώ / Μάλλον διαφωνώ	71%	67%	61%	63%	71%	61%
ΔΑ / ΔΞ	1%	1%	1%	1%	0%	0%

Βάσει ηλικίας	17-34	35-54	Άνω των 55
Συμφωνώ / Μάλλον συμφωνώ	38%	33%	34%
Διαφωνώ / Μάλλον διαφωνώ	62%	66%	66%
ΔΑ / ΔΞ	0%	1%	1%

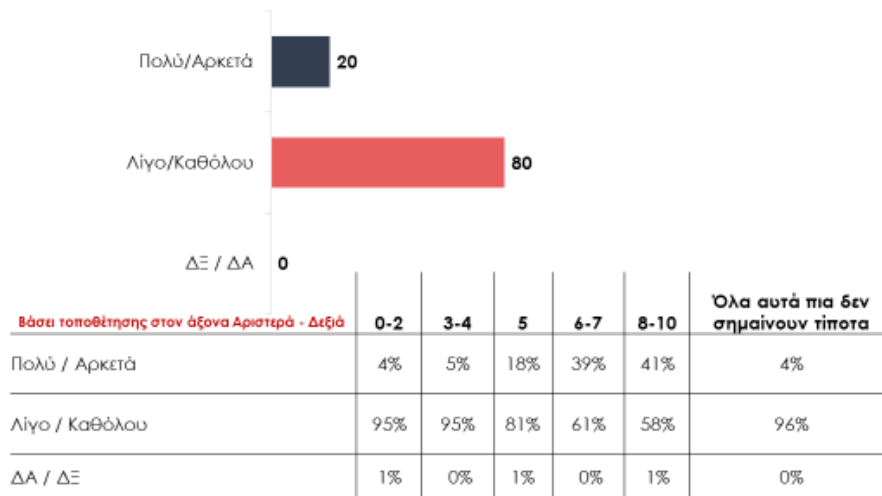

Η εξειδίκευση των εν λόγω στάσεων σε ό,τι αφορά τα ελληνικά δρώμενα αποκαλύπτει μια διαμετρικά αντίθετη εικόνα. Το 80% των ερωτώμενων δηλώνει λίγο ή καθόλου ικανοποιημένο από τη λειτουργία του ελληνικού πολιτικού συστήματος, ένα εύρημα που προφανώς συνάπτεται με μια μακρόχρονη τάση, ιδίως στην περίοδο των αλληπάλληλων κρίσεων, απαξίωσης του ελληνικού πολιτικού συστήματος, η οποία αποτελεί επεισόδιο της διεθνούς

κρίσης του κομματικού φαινομένου και της πολιτικής. Ως προς την πολιτικοϊδεολογική της κατανομή, η –ούτως ή άλλως χαμηλή στο σύνολο– ικανοποίηση (πολύ/αρκετά) αυξάνεται όσο κινούμαστε από τα αριστερά (4%) προς τα δεξιά (41%), δείγμα προφανώς της δυναμικής κυβέρνησης – αντιπολίτευσης, που επιδρά στη διαμόρφωση των στάσεων των πολιτών· την υψηλότερη τιμή της (96%) λαμβάνει η μη ικανοποίηση (καθόλου/λίγο) σε όσους και όσες θεωρούν ότι η διάκριση «Αριστερά – Δεξιά» δεν σημαίνει πια τίποτε. Από εκεί και πέρα, διαφαίνεται μια μικρή ηλικιακή διαφοροποίηση της τάξης του 10% μεταξύ μικρότερων και μεγαλύτερων ηλικιακών κατηγοριών, καθώς προκύπτει μια ελαφρώς μεγαλύτερη δυσαρέσκεια στους νεότερους. Φαίνεται, επομένως, ότι οι πολίτες έχουν υψηλές απαιτήσεις από την πολιτική και τους πολιτικούς, τις οποίες προς το παρόν το ελληνικό πολιτικό σύστημα τις ματαιώνει.

66 Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα;

Η πολιτική διαθεσιμότητα και η πολιτική εμπλοκή εμπεριέχουν μια βολонταριστική αντίληψη περί πολιτικής, που διακρίνει τις διαφορετικές ποιότητες της πολιτικής δράσης. Το σε τι διατίθεται να εμπλακεί πολιτικά ένα άτομο δείχνει τι είδους δράση εμφανίζει υψηλή ή χαμηλή αποδοχή στην κοινή γνώμη. Στο γενικό δείγμα η πιο δημοφιλής δράση είναι η τοπική, η δράση στον τόπο κατοικίας (78%) και εν συνεχεία η συμμετοχή σε μια ψηφιακή

Έρευνα

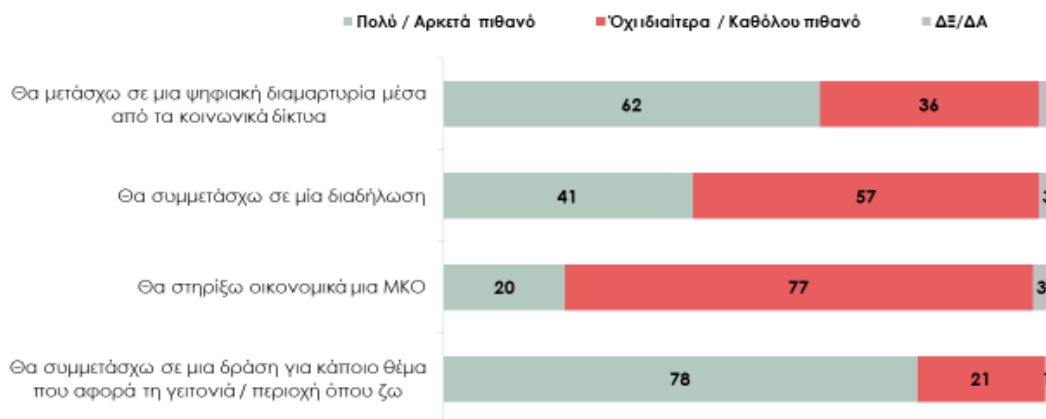
Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

διαμαρτυρία (62%). Λιγότερο δημοφιλείς είναι η συμμετοχή σε διαδήλωση (41%) και η οικονομική στήριξη μιας ΜΚΟ (20%).

“ Πόσο πιθανό ή απίθανο είναι να κάνετε τα παρακάτω τους επόμενους 12 μήνες:

% prorata

Ός προς την ιδεολογική κατανομή, όσο πάμε από τα αριστερά προς τα δεξιά, μειώνεται η υψηλή πιθανότητα συμμετοχής σε ψηφιακή διαμαρτυρία (από 82% καταλήγει σε 38%), ενώ αξιοσημείωτη είναι η ηλικιακή διάσταση, αφού η υψηλή πιθανότητα του 66% για τους 55+ αντιπαραβάλλεται προς τη χαμηλότερη υψηλή πιθανότητα του 54% για τους 17-34. Ενδεχομένως αυτό το φαινομενικά παράδοξο εύρημα να εξηγείται από την ηλικιακή κατανομή των απαντήσεων στο ερώτημα σχετικά με την πρόθεση συμμετοχής σε διαδήλωση, όπου στους 17-34 καταγράφεται πλειοψηφική θετική πιθανότητα (52%), έναντι της αρνητικής στις άλλες ηλικιακές κατηγορίες. Φαίνεται πως για τις νεότερες ηλικίες οι διά ζώσης διαμαρτυρίες είναι σχετικά πιο επιθυμητές από τις ψηφιακές. Αναμενόμενα, οι αριστεροί και κεντροαριστεροί εμφανίζουν τις θετικότερες πιθανότητες συμμετοχής σε διαδηλώσεις (60%-80%), όπως επίσης και το ένα τρίτο των «κεντρώων». Σε γενικές γραμμές, η διαμαρτυρία είναι πρωτευόντως αριστερόστροφη, νεανική στη διά ζώσης εκδοχή της, ενώ αφορά τις μεγαλύτερες ηλικίες στην ψηφιακή εκδοχή της.

Η στάση απέναντι στις ΜΚΟ παρουσιάζει ενδιαφέρον στη συγκυρία, κυρίως εξαιτίας της αρνητικής δημοσιότητας των εν λόγω θεσμών λόγω συνωμοσιολογικών αφηγήσεων, που έχουν ενταθεί μετά την προσφυγική κρίση

του 2015, αλλά και λόγω υπαρκτών ζητημάτων ελλιπούς διαφάνειας και ελέγχου στη λειτουργία τους. Πρακτικά, κι εδώ παρατηρείται μια σχετικά εμφανής διαφοροποίηση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς και μια λιγότερο ευρεία, αλλά υπαρκτή, ηλικιακή διαφοροποίηση. Σε καμία περίπτωση όμως η οικονομική ενίσχυση μιας ΜΚΟ δεν λογίζεται ως επιθυμητή μορφή δράσης. Αντίθετα, η τοπικότητα και οι συνδηλώσεις οικειότητας που τη συνοδεύουν διαμορφώνουν μια γενική αποδοχή μιας δράσης «στη γειτονιά» ή στην εγγύς κοινότητα, χωρίς αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις (κάποια σχετική διαφοροποίηση φαίνεται στην ηλικιακή κατηγορία 17-34).

Συναφής με τον προηγούμενο προβληματισμό είναι και η καταγραφή των συνδέσεων της πολιτικής στις οποίες προέβησαν οι ερωτώμενοι, σκεπτόμενοι για αυτή, με συγκεκριμένες λέξεις. Η πρώτη λέξη που απαντήθηκε, με διαφορά από τις επόμενες, είναι η «διαφθορά» (38%). Ακολουθούν η «δημοκρατία» (15%), η «ιδεολογία» (12%), η «διαχείριση» (12%) και το «κατεστημένο» (11%). Ενδιαφέρον είναι ότι στις πέντε πρώτες λέξεις επιλέχθηκαν μόνο δύο αρνητικές («διαφθορά» και «κατεστημένο»).

“ Όταν ακούτε την λέξη πολιτική, τι από τα ακόλουθα σας έρχεται πρώτα στο μυαλό:

Ως προς την πολιτικοϊδεολογική κατανομή, οι αριστεροί θέτουν ως πρώτη τη διαφθορά (28%), δεύτερη την ιδεολογία (25%), τρίτη τη δημοκρατία (15%), τέταρτο το κατεστημένο (10%) και πέμπτη την ιδιοτέλεια (6%). Για τους κεντροαριστερούς η σειρά είναι: διαφθορά – δημοκρατία – ιδεολογία –

διαχείριση –κατεστημένο/ιδιοτέλεια, για τους κεντρώους: διαφθορά – διαχείριση – δημοκρατία/κατεστημένο-ιδεολογία, για τους κεντροδεξιούς: διαχείριση – διαφθορά/δημοκρατία – κατεστημένο – ιδιοτέλεια και για τους δεξιούς: διαφθορά – δημοκρατία – ιδεολογία – κατεστημένο – διαχείριση. Σε όσους και όσες αρνούνται τη σημασία της διάκρισης «Αριστερά – Δεξιά», πρώτη με συντριπτικό ποσοστό είναι η διαφθορά (71%). Η διαφθορά, επίσης, φαίνεται πως επηρεάζει ιδιαίτερα κεντροαριστερούς και κεντρώους, η ιδεολογία τούς κινούμενους στο αριστερό άκρο του άξονα, η διαχείριση είναι κεντρώο και κεντροδεξιό επίδικο, ενώ δημοκρατία και κατεστημένο εμφανίζουν μια ομοιόμορφη αναγνώριση ανά πολιτικοϊδεολογική κατηγορία. Σε ηλικιακή βάση, περίπου οι μισοί της κατηγορίας 17-34, το 41% της κατηγορίας 35-54 και λιγότερο από το ένα τρίτο των 55+ προτάσσουν τη «διαφθορά».

“ Όταν ακούτε την λέξη πολιτική, τι από τα ακόλουθα σας έρχεται πρώτα στο μυαλό;

Βάσει τοποθέτησης στον άξονα Αριστερά - Δεξιά	0-2	3-4	5	6-7	8-10	Όλα αυτά πια δεν σημαίνουν τίποτα
Διαφθορά	28%	45%	41%	22%	27%	71%
Συνωμοσία	1%	0%	2%	1%	3%	4%
Ελπίδα	2%	1%	1%	1%	5%	1%
Διαχείριση	5%	10%	15%	23%	10%	5%
Ιδεολογία	25%	12%	10%	7%	17%	3%
Αλλαγή	4%	3%	3%	2%	2%	2%
Κατεστημένο	10%	7%	13%	13%	12%	5%
Ιδιοτέλεια	6%	7%	2%	8%	3%	4%
Δημοκρατία	15%	14%	13%	22%	20%	3%
Ευτυχία	0%	0%	1%	0%	0%	0%
ΔΞ / ΔΑ	4%	1%	0%	2%	0%	2%

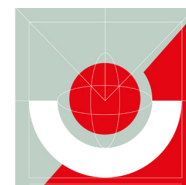
“ Όταν ακούτε την λέξη πολιτική, τι από τα ακόλουθα σας έρχεται πρώτα στο μυαλό;

Βάσει ηλικίας	17-34	35-54	Άνω των 55
Διαφθορά	48%	41%	31%
Συνωμοσία	3%	1%	2%
Ελπίδα	0%	1%	3%
Διαχείριση	14%	12%	12%
Ιδεολογία	10%	12%	12%
Αλλαγή	3%	2%	3%
Κατεστημένο	5%	11%	12%
Ιδιοτέλεια	3%	6%	5%
Δημοκρατία	12%	12%	18%
Ευτυχία	1%	0%	0%
ΔΞ / ΔΑ	2%	2%	1%

Τα εν λόγω ευρήματα θα πρέπει να ιδωθούν σε συνάφεια με τις παρατηρήσεις στην αρχή του πρώτου μέρους. Η πολιτική, σε ένα πλαίσιο έντονης αμφισβήτησης, τουλάχιστον με τον τρόπο που ασκείται, συνδέεται με την πολύ αρνητική έννοια της διαφθοράς. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν προσδοκίες· η διάψευσή τους όμως δημιουργεί στάσεις κυνισμού και απάθειας. Βέβαια, αυτού του είδους η ηθικοποίηση της πολιτικής υποδηλώνει ότι κανένα περιεχόμενο πολιτικής δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την κατάσταση εάν δεν δώσει απάντηση στο ερώτημα της διαφθοράς από μια αξιακή σκοπιά.

Τέλος, η εμπιστοσύνη προς συγκεκριμένους θεσμούς αποτυπώνει και αυτή με τη σειρά της τη γενικευμένη δυσπιστία των πολιτών απέναντι στην τρέχουσα πολιτική λειτουργία. Ενδεικτικό είναι ότι στο γενικό δείγμα μόνο τρεις θεσμοί ξεπερνούν το όριο της θετικής εμπιστοσύνης: ο στρατός (6,6), το πανεπιστήμιο (6,2) και το ΕΣΥ (5,9). Και αυτό γιατί οι δύο πρώτοι συνιστούν θεσμούς με παράδοση δεκαετιών, ενώ το τρίτο προέκυψε προφανώς από την εμπειρία της διαχείρισης της πανδημίας. Και οι τρεις δε θεσμοί είναι «σταθεροί», δεν μεταβάλλονται έντονα στο χρόνο, έχουν ιεραρχική διάρθρωση και δεν επηρεάζονται άμεσα από τον εκλογικό κύκλο – τουλάχιστον όχι ως προς τη συνολική διάρθρωσή τους. Κυβέρνηση και κόμματα είναι στο φάσμα της χαμηλής εμπιστοσύνης (3,5 και 3), με την τοπική αυτοδιοίκηση ωστόσο να κινείται κάπως καλύτερα. Κοντά στην ενδιάμεση θέση βρίσκονται αστυνομία, επιχειρήσεις και δικαιοσύνη, ενώ πλέον καταγράφεται χαμηλή αξιολόγηση για την Εκκλησία, ενδεχομένως υπό την επιρροή της στάσης της

στην πανδημία, όπως και για τα ΜΜΕ, καθώς επαληθεύεται μια μακρόχρονη κρίση εμπιστοσύνης προς τα τελευταία. Ίσως έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η χαμηλή επίδοση της αστυνομίας και της δικαιοσύνης, δύο θεσμών που μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά σταθερότητας, ιστορικότητας και διάρθρωσης με τον στρατό και το πανεπιστήμιο, αλλά φαίνεται ότι στη συνείδηση των πολιτών στιγματίζονται από αναποτελεσματικότητα. Η ΕΕ και το ΝΑΤΟ παρουσιάζουν, επίσης, χαμηλή εμπιστοσύνη (3,8 και 2,9), όπως και δύο θεσμοί κοινωνικής εκπροσώπησης, οι ΜΚΟ και τα συνδικάτα (2,3 και 2,2). Με όρους ηλικιακούς, η κατηγορία 17-34 εμπιστεύεται το πανεπιστήμιο (6,5), το ΕΣΥ (6,0), το στρατό (5,5) και τη δικαιοσύνη (5,0), ενώ η χαμηλότερη εμπιστοσύνη εμφανίζεται στα ΜΜΕ (2,1), τα κόμματα (2,7) και τα συνδικάτα (2,7). Η κατηγορία 35-54 εμπιστεύεται περισσότερο το στρατό (6,6), το πανεπιστήμιο (6,2) και το ΕΣΥ (5,8) και λιγότερο τα συνδικάτα (2,1), τις ΜΚΟ και τα ΜΜΕ (2,2), καθώς και τα κόμματα (2,7). Τέλος, η κατηγορία 55+ εμπιστεύεται το στρατό (6,9), το πανεπιστήμιο (6,2) και το ΕΣΥ (6,1) και λιγότερο τις ΜΚΟ (2,0), τα συνδικάτα (2,1) και τα ΜΜΕ (2,4).

“ Σε μία κλίμακα από το 0 έως το 10, όπου το 0 σημαίνει «καμία απολύτως εμπιστοσύνη» και το 10 «απόλυτη εμπιστοσύνη», πόσο θα λέγατε ότι εμπιστεύεστε τους παρακάτω θεσμούς:

Βάσει ηλικίας	17-34	35-54	Άνω των 55	ΣΥΝΟΛΟ
Εκκλησία	3.0	3.5	3.5	3.4
Αστυνομία	4.1	4.9	4.7	4.7
Στρατός	5.5	6.6	6.9	6.6
Κυβέρνηση	3.2	3.4	3.7	3.5
ΕΣΥ	6.0	5.8	6.1	5.9
Τοπική Αυτοδιοίκηση	4.2	3.9	3.9	3.9
Πανεπιστήμιο	6.5	6.1	6.2	6.2
Κόμματα	2.6	2.7	3.3	3.0
Συνδικάτα	2.7	2.1	2.1	2.2
ΜΚΟ	3.4	2.2	2.0	2.3
Επιχειρήσεις	4.6	4.8	4.5	4.6
Μέσα Ενημέρωσης	2.1	2.2	2.4	2.3
Δικαιοσύνη	5.0	4.4	4.1	4.4
ΝΑΤΟ	3.3	2.9	2.7	2.9
ΕΕ	4.5	3.7	3.7	3.8

ΜΕΙΟΣ ΟΡΟΣ

II. ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΪΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Η αναλυτική αξιοποίηση της διάκρισης «Αριστερά – Δεξιά», προκύπτει μέσα από την αυτοτοποθέτηση των ερωτώμενων στον αντίστοιχο άξονα. Όπως προαναφέρθηκε, ορίζονται εκ των προτέρων οι θέσεις 0-2 ως «Αριστερά», οι θέσεις 3-4 ως «Κεντροαριστερά», η θέση 5 ως «Κέντρο», οι θέσεις 6-7 ως «Κεντροδεξιά» και οι θέσεις 8-10 ως «Δεξιά».

Αθροιστικά, οι αριστερόστροφοι ερωτώμενοι κινούνται στο 28% του δείγματος και οι δεξιόστροφοι στο 34%. Με το «κέντρο» ταυτίζεται το 24%, ενώ τη διάκριση δεν θεωρεί σημαντική το 14%. Επομένως, το 62% των ερωτώμενων εξακολουθεί να βρίσκει νόημα στη διάκριση «Αριστερά – Δεξιά» και να αυτοτοποθετείται είτε δεξιόστροφα είτε αριστερόστροφα, κάτι που δείχνει και μια υπαρκτή πολιτικοϊδεολογική πόλωση στο κοινωνικό πεδίο. Σαφώς, οι αυτοτοποθετούμενοι στο κέντρο ψηφοφόροι θα αποτελέσουν μια κρίσιμη και διεκδικήσιμη μάζα για τις προσεχείς εκλογές και θα βρεθούν στο επίκεντρο των κομματικών στρατηγικών. Ως προς τον μ.ό. των αυτοτοποθετήσεων στις βάσεις των κομμάτων, φαίνεται ότι οι ψηφοφόροι της ΝΔ κινούνται δεξιότερα της ψήφου τους το 2019 (7.1 από 6.9), ενώ του ΣΥΡΙΖΑ κατά τι αριστερότερα (από 3 σε 2.9). Το δε ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝ.ΑΛΛ. εμφανίζει μια απόλυτα κεντρώα βάση (5.0). Είναι σαφές, επομένως, ότι, αν και όσο πλησιάζουμε προς τις εκλογές τα δύο μεγάλα κόμματα θα εμφανίσουν αναμενόμενες κεντρομόλες τάσεις, σε αυτή τη φάση στο κομματικό σύστημα φαίνεται πως κυριαρχούν δύο μεγάλα κόμματα, με καθαρά δεξιά και αριστερά ακροατήρια.

“ Συχνά οι άνθρωποι αναφέρονται σε έννοιες, όπως Αριστερά και Δεξιά. Εσείς σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10, όπου το 0 σημαίνει «Αριστερά» και το 10 «Δεξιά» πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας;

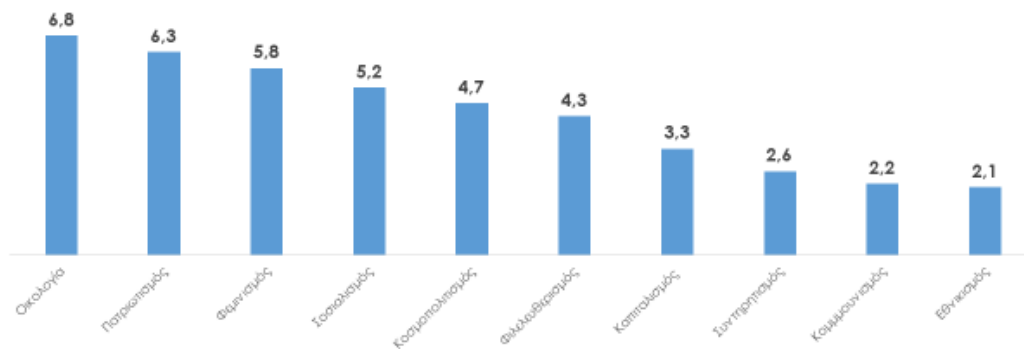

Η ερώτηση της εγγύτητας προς συγκεκριμένες κατηγορίες του ιδεολογικού ανταγωνισμού μάς βοηθά να καταλάβουμε πώς προσδιορίζεται το ιδεολογικό συνεχές στη βάση διαχρονικών και συγχρονικών πολιτικοϊδεολογικών προσδιορισμών.

“ Πόσο κοντά αισθάνεστε στις παρακάτω έννοιες, σε μία κλίμακα από το 0 έως το 10, όπου το 0 σημαίνει «Καθόλου κοντά» και το 10 «Πολύ κοντά».

ΜΕΣΙΟΙ ΟΡΟΙ

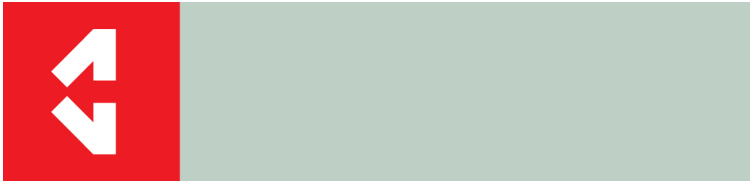

Στο γενικό δείγμα των ερωτώμενων η ισχυρή εγγύτητα (άνω του 5) εμφανίζεται σε τέσσερις πολιτικές ιδεολογίες: την οικολογία (6,8), τον πατριωτισμό (6,3), το φεμινισμό (5,8) και το σοσιαλισμό (5,2). Η οικολογία και ο φεμινισμός είναι οι κατεξοχήν πολιτικές ιδεολογίες της ύστερης νεωτερικότητας, ενώ ο πατριωτισμός και ο σοσιαλισμός αντιστοιχούν στη νεωτερικότητα, λαμβάνοντας συγκεκριμένες αναβιώσεις στη σύγχρονη εποχή. Οι τρεις ιδεολογίες (συντηρητισμός, κομμουνισμός, εθνικισμός) με τη μικρότερη εγγύτητα (κάτω του 3), πέραν του ότι είναι ιδεολογίες που προσλαμβάνονται με μια πολύ συγκεκριμένη ιστορικότητα, είναι και έννοιες οι οποίες έχουν αποτελέσει επίδικο έντονης αντιπαράθεσης. Ο καπιταλισμός ως έννοια υπερβαίνει προφανώς την πολιτική ιδεολογία, είναι ωστόσο δηλωτική η χαμηλή εγγύτητα που επισημαίνεται προς αυτόν. Κοσμοπολιτισμός και φιλελευθερισμός εμφανίζουν μια ενδιάμεση εγγύτητα, καθώς είναι έννοιες με πολλαπλά θετικά και αρνητικά φορτία στον δημόσιο διάλογο.

Αν δούμε την εγγύτητα στις έννοιες βάσει ιδεολογικών αυτοτοποθετήσεων, βλέπουμε ότι στους αριστερούς η μεγαλύτερη εγγύτητα εμφανίζεται στο σοσιαλισμό, την οικολογία, το φεμινισμό και τον κομμουνισμό – μια διάταξη αναμφίβολα κοντά στις ορίζουσες της ιδεολογίας της νέας ριζοσπαστικής Αριστεράς. Οι κεντροαριστεροί νιώθουν εγγύτερα στην οικολογία, το φεμινισμό, το σοσιαλισμό και τον κοσμοπολιτισμό, μια διάταξη που προσεγγίζει πλευρές της σοσιαλδημοκρατικής ιδεολογίας. Για τους κεντρώους η προτιμώμενη διάταξη είναι οικολογία – πατριωτισμός – φεμινισμός – σοσιαλισμός, χωρίς να υπάρχει ισχυρή εγγύτητα σε κάποια έννοια (η οικολογία έχει μ.ό. 6,7). Φαίνεται όμως ένα μίγμα αριστερόστροφων και δεξιόστροφων εννοιών, που δείχνει ότι ο χώρος του κέντρου έχει προοδευτικά χαρακτηριστικά, με μια ισχυρή πατριωτική συνιστώσα.

Οι κεντροδεξιοί είναι εγγύτερα στον πατριωτισμό, την οικολογία, το φιλελευθερισμό, τον κοσμοπολιτισμό, τον καπιταλισμό και τον φεμινισμό. Οι δεξιοί, από την πλευρά τους, επιδεικνύουν ισχυρότατη εγγύτητα στον πατριωτισμό (8,6) και υψηλή εγγύτητα στην οικολογία, το φιλελευθερισμό, το συντηρητισμό, τον καπιταλισμό και τον κοσμοπολιτισμό. Τέλος, ενδεχομένως αναμενόμενα, όσοι δεν βρίσκουν νόημα στη διάκριση «Αριστερά – Δεξιά» επιδεικνύουν χαμηλή εγγύτητα σε όλες τις έννοιες, πλην του πατριωτισμού (6,4) και της οικολογίας (5,9). Σε γενικές γραμμές, ο σοσιαλισμός είναι αριστερή-κεντροαριστερή-κεντρώα υπόθεση, ο πατριωτισμός κεντρώα-κεντροδεξιά-δεξιά, ενώ ο φιλελευθερισμός κεντροδεξιά-δεξιά υπόθεση. Από εκεί και πέρα, η επικαιρότητα των προταγμάτων της οικολογίας και του φεμινισμού διαπερνά όλες τις πολιτικοϊδεολογικές κατηγορίες, έστω ως μια κρίσιμη μέριμνα του παρόντος και του μέλλοντος που αναγνωρίζεται ως τέτοια από τους περισσότερους. Αυτό δε σημαίνει, βέβαια, ότι όλες οι οικολογίες ή όλοι οι φεμινισμοί του ιδεολογικού φάσματος είναι ίδιοι.

“ Πόσο κοντά αισθάνεστε στις παρακάτω έννοιες, σε μία κλίμακα από το 0 έως το 10, όπου το 0 σημαίνει «Καθόλου κοντά» και το 10 «Πολύ κοντά».

Βάση τοποθέτησης στον άξονα Αριστερά - Δεξιά	0-2	3-4	5	6-7	8-10	Όλα αυτά πια δεν σημαίνουν τίποτα
Σοσιαλισμός	8.1	6.7	5.7	4.1	2.9	3.6
Φιλελευθερισμός	1.4	3.3	4.3	6.6	6.4	2.7
Συντηρητισμός	0.4	1.0	2.3	3.9	5.4	2.2
Εθνικισμός	0.4	0.5	1.8	2.4	4.5	2.8
Πατριωτισμός	4.4	4.4	6.4	7.0	8.6	6.4
Οικολογία	7.5	7.0	6.7	6.8	6.8	5.9
Φεμινισμός	7.2	6.8	5.8	5.1	5.3	4.6
Κομμουνισμός	6.6	3.5	1.4	0.9	0.5	1.5
Καπιταλισμός	1.0	2.4	3.2	5.3	5.4	2.0
Κοσμοπολιτισμός	4.1	5.1	4.7	5.6	5.1	2.9

Σε σχέση με τα ιδεολογικά δίπολα του πολιτικού ανταγωνισμού, όσο κινούμαστε δεξιότερα, το δίπολο «Αριστερά/Δεξιά» χάνει σε αποδοχή και κερδίζει το δίπολο «παγκοσμιοποίηση/εθνικό κράτος». Σε άμεση συσχέτιση με τις τρέχουσες κομματικές εγκλήσεις και τα αντίστοιχα προτάγματα, το δίπολο «πρόοδος/συντήρηση», που προτάσσει στη συγκυρία ο ΣΥΡΙΖΑ, σημειώνει απήχηση στο αριστερής-κεντροαριστερής και κεντρώας αυτοτοποθέτησης κοινό, ενώ το δίπολο «υπευθυνότητα/λαϊκισμός», που προβάλλει αντίστοιχα η ΝΔ, συσπειρώνει τους κεντρώας-κεντροδεξιάς και δεξιάς αναφοράς πολίτες. Ακόμη, το 36% των αναποφάσιστων ψηφοφόρων θεωρεί πιο σημαντικό το δίλημμα που προτάσσει η ΝΔ, ενώ το 30% το δίλημμα που προτάσσει ο ΣΥΡΙΖΑ. Φαίνεται, επομένως, πως γύρω από τα δύο κυρίαρχα δίπολα στον κομματικό λόγο, ενόψει των επικείμενων εκλογών, συσπειρώνονται διακριτής ιδεολογικής φυσιογνωμίας κοινωνικά μπλοκ, ενώ, ως προς τους αναποφάσιστους, αμφότερα εμφανίζονται ευθέως ανταγωνιστικά, με το δίπολο «υπευθυνότητα/λαϊκισμός» να διατηρεί μια μικρή αλλά εμφανή υπεροχή.

Εσείς προσωπικά, ποιο από τα ακόλουθα δίπολα θεωρείτε πιο σημαντικό:

Βάση τοποθέτησης στον άξονα Αριστερά - Δεξιά	0-2	3-4	5	6-7	8-10	Όλα αυτά πια δεν σημαίνουν τίποτα
Αριστερά VS Δεξιά	46%	25%	6%	3%	5%	5%
Πρόοδος VS Συντήρηση	36%	43%	35%	13%	21%	26%
Υπευθυνότητα VS Λαϊκισμός	12%	23%	43%	67%	41%	25%
Παγκοσμιοποίηση VS Εθνικό κράτος	5%	9%	15%	18%	32%	42%
ΔΑ	1%	1%	0%	0%	1%	2%

Βάση πρόθεσης ψήφου	Δεν έχω αποφασίσει ακόμα
Αριστερά VS Δεξιά	5%
Πρόοδος VS Συντήρηση	30%
Υπευθυνότητα VS Λαϊκισμός	36%
Παγκοσμιοποίηση VS Εθνικό κράτος	28%
ΔΑ	1%

Το ερώτημα των ταυτοτήτων επιχειρεί να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στον ιδεολογικό αυτοπροσδιορισμό των ερωτώμενων επιτρέποντάς τους μάλιστα να επιλέξουν ελεύθερα όσες ταυτότητες επιθυμούν. Το «προοδευτικός» και «πατριώτης» είναι ίσως δύο ευρέως αποδεκτοί τρόποι να αποτυπωθεί μια αριστερόστροφη ή δεξιόστροφη ιδεολογία. Ακολουθούν τα «χριστιανός», «οικολόγος» και «φιλελεύθερος», ενδεχομένως ως ταυτότητες που εμπρικλείουν πολλαπλά σημαινόμενα, όπως, επίσης και το «σοσιαλιστής», σε μια σχετική απόσταση. Ο «κεντροδεξιός» (17%) είναι πιο επιθυμητή ταυτότητα από τον δεξιό (7%), ο «αριστερός» υπερέχει ελαφρώς του «κεντροαριστερού», ο «σοσιαλδημοκράτης» του «κομμουνιστή» και ο «νεοδημοκράτης» του «συριζαίου» και του «πασόκου».

“ Με ποιες από τις παρακάτω ταυτότητες προσδιορίζετε τον εαυτό σας:

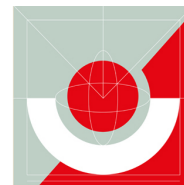

“ Με ποιες από τις παρακάτω ταυτότητες προσδιορίζετε τον εαυτό σας:

Ταυτότητες & Αυτοτοποθέτηση στον Άξονα «Αριστερά» (0) - «Δεξιά» (10)

	Αριστερά 0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Δεξιά 10	Δεν σημαίνουν τίποτα οι έννοιες Αριστερά-Δεξιά
Κομμουνιστής/τρια	52%	27%	4%	3%	0%	1%	0%	0%	2%	0%	0%	2%
Αντικαπιταλιστής/τρια	42%	19%	15%	16%	8%	3%	1%	1%	2%	0%	0%	9%
Συριζαίος/α	18%	31%	19%	21%	8%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	3%
Αριστερός/ή	61%	58%	62%	49%	8%	2%	0%	1%	2%	0%	0%	2%
Σοσιαλιστής/τρια	50%	35%	27%	39%	31%	21%	3%	4%	6%	0%	0%	9%
Άθεος/η	32%	23%	27%	28%	22%	11%	14%	5%	6%	0%	2%	10%
Φεμινιστής/τρια	26%	42%	31%	26%	31%	12%	12%	7%	13%	0%	12%	12%
Προοδευτικός/η	50%	58%	50%	59%	57%	47%	40%	30%	40%	11%	32%	28%
Οικολόγος	29%	35%	50%	44%	35%	28%	23%	22%	32%	22%	22%	28%
Κεντροαριστερός/ή	2%	12%	8%	34%	37%	20%	3%	4%	0%	0%	0%	6%
Σοσιαλδημοκράτης/ισσα	13%	8%	8%	18%	24%	25%	5%	4%	2%	0%	4%	4%
Κεντρώος/α	0%	0%	0%	5%	4%	41%	23%	15%	2%	6%	0%	4%
Πατριώτης/ισσα	18%	23%	31%	23%	29%	40%	38%	48%	70%	78%	70%	50%
Χριστιανός/ή	5%	18%	8%	11%	14%	30%	24%	38%	38%	50%	52%	42%
Φιλελεύθερος/η	2%	4%	12%	13%	18%	27%	56%	55%	51%	33%	36%	11%
Κεντροδεξιός/ά	0%	0%	4%	0%	0%	7%	46%	55%	47%	28%	16%	5%
Νεοδημοκράτης/ισσα	0%	0%	4%	0%	0%	2%	12%	23%	34%	44%	44%	0%
Δεξιός/ά	2%	0%	0%	0%	0%	0%	3%	7%	23%	44%	46%	2%
Συντηρητικός/ή	0%	0%	0%	0%	0%	2%	5%	16%	19%	28%	26%	6%
Εθνικιστής/τρια	2%	4%	0%	0%	0%	1%	0%	6%	4%	11%	24%	19%

Ως προς την κατανομή βάσει της πολιτικοϊδεολογικής αυτοτοποθέτησης, προκύπτουν εξίσου ενδιαφέροντα ευρήματα. Οι ταυτότητες «προοδευτικός» και «πατριώτης», παρότι αριστερογενείς και δεξιογενείς, αντίστοιχα, παρουσιάζουν μια αξιοσημείωτη διείδυση σε όλο το φάσμα – ιδίως η ταυτότητα «προοδευτικός». Κάλυψη του άξονα εντοπίζεται και στην

περίπτωση της ταυτότητας του «οικολόγου». Δεξιόστροφες ταυτότητες είναι οι «χριστιανός», «φιλελεύθερος», «κεντροδεξιός», «νεοδημοκράτης», «δεξιός», «συντηρητικός», «εθνικιστής». Αριστερόστροφες οι «κομμουνιστής», «αντικαπιταλιστής», «συριζαίος», «αριστερός», «σοσιαλιστής», «άθεος», «φεμινιστής». Οι ταυτότητες «σοσιαλδημοκράτης», «κεντροαριστερός» και «κεντρώος» εντοπίζονται στο κέντρο του άξονα. Όσοι αυτοτοποθετούνται στο 5 είναι πρωταρχικά «προοδευτικοί» (47%), «κεντρώοι» (41%), «πατριώτες» (40%) και «χριστιανοί». Όσοι δεν αποδίδουν σημασία στη διαίρεση «Αριστερά – Δεξιά» επιλέγουν τις ταυτότητες του «πατριώτη» (50%), του «χριστιανού» (42%), του «προοδευτικού» (28%), του «οικολόγου» (28%) και του «εθνικιστή» (19%).

Από τα παραπάνω προκύπτουν τρία συμπεράσματα: πρώτον, είναι σαφές ότι η ταυτότητα «προοδευτικός» θα αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό επίδικο στον προεκλογικό ανταγωνισμό, καθώς φαίνεται πως υπάρχει μια κοινωνική αντιπαράθεση γύρω από το περιεχόμενο της έννοιας. Δεύτερον, το γεγονός ότι κατά τεκμήριο αριστερόστροφες ταυτότητες στοιχίζονται στα αριστερά και δεξιόστροφες στα δεξιά δείχνει ότι η πολιτικοϊδεολογική συγκρότηση στην Ελλάδα εξακολουθεί να έχει κάποιες σταθερές που διαφοροποιούν το αριστερό από το δεξιό. Τρίτον, εκ των πραγμάτων οι στρατηγικές των κομμάτων επιδρούν και στο πώς σχηματίζουν ιδεολογικές ταυτότητες οι πολίτες. Για να επανέλθουμε στο παράδειγμα της «προοδευτικής» ταυτότητας, το γεγονός ότι για το «προοδευτικό» ερίζουν ταυτόχρονα ΣΥΡΙΖΑ και ΝΔ διαμορφώνει μεν έναν ευρύ προσεταιρισμό της εν λόγω έννοιας σε όλον τον πολιτικοϊδεολογικό άξονα, προσλαμβάνεται δε η ταυτότητα με διαφορετικό περιεχόμενο για κάθε πολιτικοϊδεολογική κατηγορία. Είναι βέβαιο ότι ακόμα υπάρχουν αντιπαραθετικές ταυτότητες και έννοιες που οργανώνουν τον κοινωνικό και πολιτικό ανταγωνισμό στη βάση της αντίθεσης αναμεσα σε διακριτές πολιτικές εναλλακτικές.

Σημαντικό, ως ενός σημείου, φαινόμενο, που θα επηρεάσει την προεκλογική συνθήκη, είναι ο βαθμός αντιπάθειας προς τα κόμματα. Στη σύγχρονη εκλογική συμπεριφορά διεθνώς εμφανίζεται το φαινόμενο της «αρνητικής ταύτισης» με κάποιο κόμμα, όπου η αντιπάθεια εμφανίζεται να είναι ισχυρότερο κίνητρο ψήφου απ' ό,τι η συμπάθεια. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, παρατηρούμε ότι το 86% των ερωτώμενων δήλωσε ότι υπάρχει ένα κόμμα που αντιπαθεί περισσότερο από τα υπόλοιπα. Από αυτούς, το 35% δήλωσε πως αντιπαθεί τον ΣΥΡΙΖΑ, το 33% τη ΝΔ, το 9% τους Έλληνες για την Πατρίδα, το 7% το ΚΚΕ, το 4% την Ελληνική Λύση και το ΜΕΡΑ25 και το 2% το ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝ.ΑΛΛ. Επίσης, το 71% όσων προτίθενται να ψηφίσουν ΝΔ αντιπαθεί τον ΣΥΡΙΖΑ, το

Έρευνα

Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

81% όσων προτίθενται να ψηφίσουν ΣΥΡΙΖΑ αντιπαθεί τη ΝΔ, ενώ το 53% όσων προτίθενται να ψηφίσουν ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝ.ΑΜΛ. αντιπαθούν τον ΣΥΡΙΖΑ και μόλις το 10% τη ΝΔ.

“ Υπάρχει κάποιο πολιτικό κόμμα που αντιπαθείτε περισσότερο από τα υπόλοιπα;

■ Ναι ■ Όχι ■ ΔΞ / ΔΑ

Βάση πρόθεσης ψήφου	Νέα Δημοκρατία	ΣΥΡΙΖΑ	ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ
Νέα Δημοκρατία	1%	81%	10%
ΣΥΡΙΖΑ	71%	0%	53%
Κίνημα Αλλαγής / ΠΑΣΟΚ	0%	1%	0%
ΚΚΕ	11%	1%	11%
Ελληνική Λύση	5%	5%	2%
ΜεΡΑ 25	8%	0%	5%
Έλληνες για την Πατρίδα	2%	9%	18%
Άλλο	1%	0%	0%
ΔΑ	0%	2%	2%

“ Ποιο κόμμα είναι αυτό; (αντιπάθεια)
μεταξύ όσων απάντησαν ότι αντιπαθούν κάποιο κόμμα περισσότερο

% prorata

Στην κατεύθυνση αυτή, διαπιστώνεται η φανερή πόλωση μεταξύ ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ, που αντικατοπτρίζει τη θέση τους ως των δύο κυρίαρχων πόλων στο κομματικό σύστημα. Εκείνο που έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον είναι η ανθεκτικότητα της αντι-ΣΥΡΙΖΑ στάσης στους ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝ.ΑΜΛ., οι οποίοι επιπλέον εμφανίζονται να αντιπαθούν το ΚΚΕ κατά 11% (1% περισσότερο από τη ΝΔ), αντίστοιχα με αυτούς της ΝΔ. Έτσι, ένα 90% αντιπάθειας των ψηφοφόρων της ΝΔ επικεντρώνεται στα κόμματα της Αριστεράς, με το αντίστοιχο των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝ.ΑΜΛ. να αθροίζει 69%, γεγονός που αποτυπώνει τις μεταβολές από το 2012 και μετά στην εκλογική βάση του κόμματος αυτού και σίγουρα αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα στον υπολογισμό των μετεκλογικών δυνατοτήτων και περιορισμών.

Τελευταίο ερώτημα του δεύτερου μέρους της έρευνας αποτελεί η διερεύνηση της επικαιρότητας ή μη συγκεκριμένων εννοιών που απασχολούν τον δημόσιο διάλογο. Από όλες τις έννοιες που τέθηκαν η μοναδική που θεωρήθηκε οριακά παρωχημένη στον γενικό πληθυσμό ήταν η απεργία (51%), ενώ υψηλό ποσοστό παρωχημένου είχαν και οι ιδιωτικοποιήσεις (37% έναντι 58% επίκαιρου). Οι δύο αυτές έννοιες, απεργία και ιδιωτικοποιήσεις, φαίνεται ότι

Έρευνα

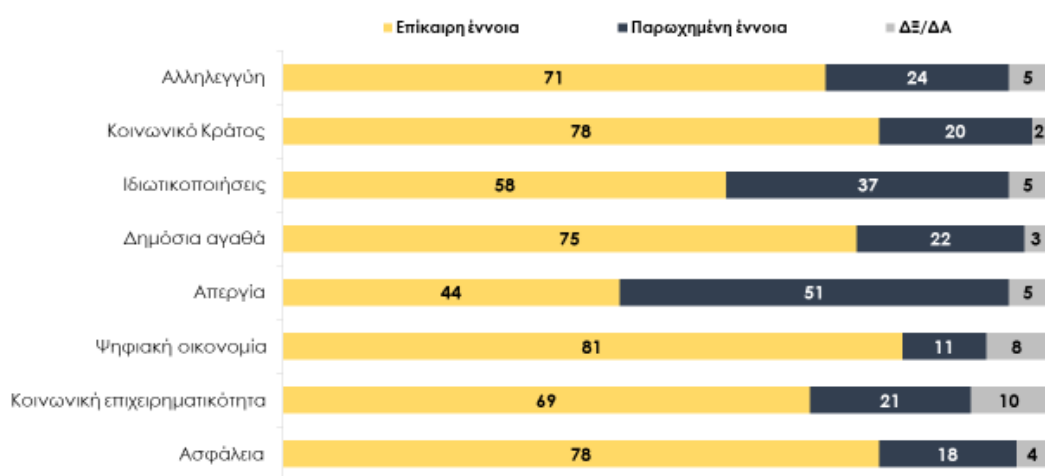
Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

είναι και εκείνες που διχάζουν περισσότερο τους ερωτωμένους ως προς την πρόσληψή τους σαν επίκαιρες ή παρωχημένες. Οι υπόλοιπες έννοιες θεωρήθηκαν σε υψηλό ποσοστό επίκαιρες, με πρώτη την ψηφιακή οικονομία (81%), δεύτερη το κοινωνικό κράτος και την ασφάλεια (78%), τρίτη τα δημόσια αγαθά (75%) και εν συνεχεία την αλληλεγγύη, την κοινωνική επιχειρηματικότητα και τις ιδιωτικοποιήσεις.

“ Θεωρείτε ότι οι παρακάτω έννοιες αποτελούν επίκαιρα ή παρωχημένα ζητήματα στην πολιτική;

prorata

“ Θεωρείτε ότι οι παρακάτω έννοιες αποτελούν επίκαιρα ή παρωχημένα ζητήματα στην πολιτική;

Ιδιωτικοποιήσεις

Βάση τοποθέτησης στον άξονα Αριστερά - Δεξιά	0-2	3-4	5	6-7	8-10	Όλα αυτά πια δεν σημαίνουν τίποτα
Επίκαιρη έννοια	38%	55%	61%	63%	76%	49%
Παρωχημένη έννοια	56%	42%	35%	33%	21%	42%
ΔΞ/ΔΑ	6%	4%	4%	5%	3%	9%

Απεργία

Βάση τοποθέτησης στον άξονα Αριστερά - Δεξιά	0-2	3-4	5	6-7	8-10	Όλα αυτά πια δεν σημαίνουν τίποτα
Επίκαιρη έννοια	87%	61%	39%	24%	23%	40%
Παρωχημένη έννοια	11%	34%	57%	70%	72%	53%
ΔΞ/ΔΑ	2%	5%	5%	6%	5%	7%

prorata

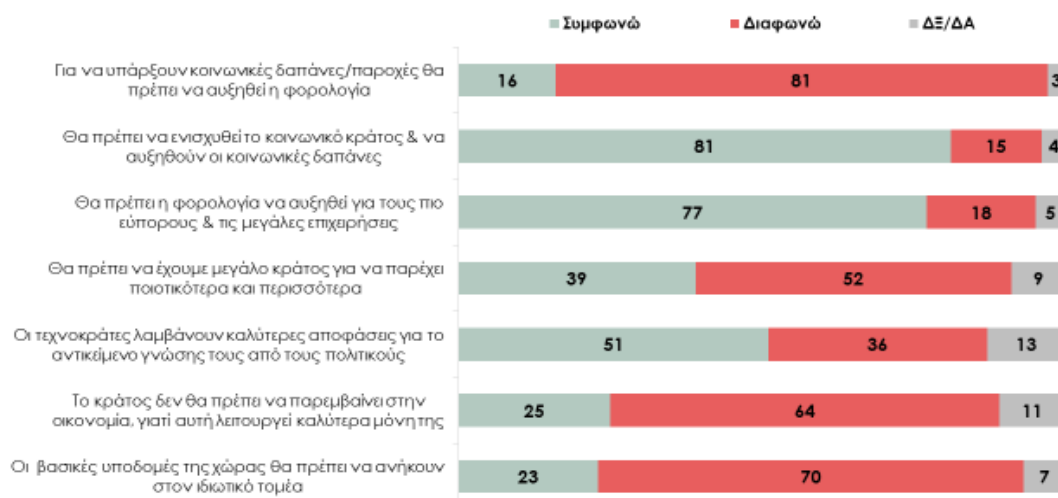

Αναμενόμενα, η απεργία είχε ισχυρότερη αποδοχή στα αριστερόστροφα ακροατήρια, ενώ οι ιδιωτικοποιήσεις στα δεξιόστροφα. Σε όλες τις υπόλοιπες έννοιες εμφανίζεται μια αξιοσημείωτη ομοιομορφία, κυρίως γιατί πρόκειται για θεματικές κοινής αποδοχής (valence issues), για τις οποίες υπάρχουν στρατηγικές επίτευξης θεματικής αρμοδιότητας από τα κόμματα. Για παράδειγμα, η αλληλεγγύη μπορεί να ιδωθεί και ως κοινωνική πολιτική και ως φιλανθρωπία, η ασφάλεια είτε ως κοινωνική παροχή είτε ως αναγκαία κατασταλτική πρακτική κ.ο.κ. Είναι σαφές ότι η συγκυρία των αλληπάλληλων κρίσεων έχει δημιουργήσει συναίνεση για μέχρι πρότινος διαφιλονικούμενες έννοιες, όπως το κοινωνικό κράτος ή τα δημόσια αγαθά, οι οποίες έχουν αριστερές καταβολές, κάτι που δείχνει ότι εξακολουθούν να υπάρχουν πεδία στα οποία μπορεί να αναπτυχθεί μια αριστερή στρατηγική με ευρεία απεύθυνση.

III. ΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ

Στο τρίτο μέρος της έρευνας ο φακός μας στρέφεται προς τις αποτιμήσεις συγκεκριμένων θέσεων πολιτικής, οι οποίες μας δείχνουν πώς οι πολιτικοϊδεολογικές κατηγοριοποιήσεις αναφέρονται σε συγκεκριμένες θέσεις. Επελέγησαν αποφάνσεις τα οποία αναφέρονται τόσο στον άξονα της οικονομικής Δεξιάς/Αριστεράς όσο και στον πολιτισμικό άξονα συντηρητισμού/προοδευτισμού.

“ Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε μια από τις παρακάτω απόψεις:

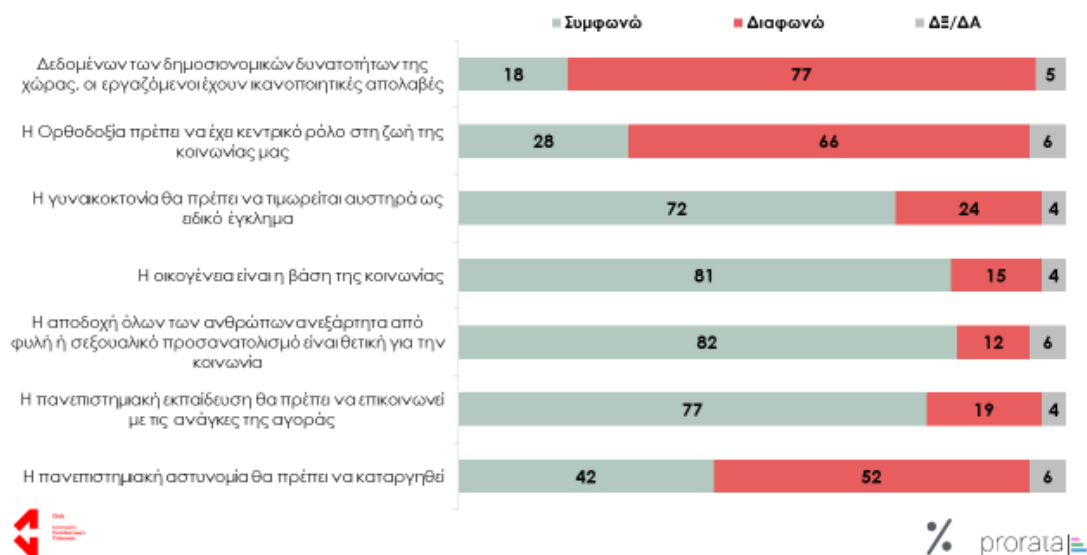

Έρευνα

Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

Σε ό,τι αφορά συγκεκριμένες θέσεις, επαληθεύονται ορισμένες αντιφάσεις στις απόψεις της κοινής γνώμης, οι οποίες απορρέουν και από την – αναμενόμενη προεκλογικά– προγραμματική ασάφεια των κομμάτων. Για παράδειγμα, το 81% των ερωτώμενων συμφωνεί με την ενίσχυση του κοινωνικού κράτους, αλλά μόνο το 16% αποδέχεται την αναγκαία φορολογική επιβάρυνση για την ύπαρξη κοινωνικών δαπανών, την ίδια στιγμή που το 77% επιθυμεί τη φορολόγηση εύπορων και μεγάλων επιχειρήσεων. Οι εν λόγω αντιφάσεις προφανώς πρέπει να αποδοθούν στην αίσθηση υπερφορολόγησης πολλών κοινωνικών στρωμάτων στα χρόνια της μνημονιακής περιόδου, αλλά σίγουρα εδώ υπεισέρχεται και μια ανεπαρκής κατανόηση του τρόπου λειτουργίας ενός συστήματος αναδιανομής στο πλαίσιο μιας κρατικοπρονοιακής διευθέτησης. Η νομιμοποιητική βάση ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι η αναγνώριση της ύπαρξης σημαντικών οικονομικών αδικιών – για παράδειγμα, το 77% των ερωτώμενων διαφωνεί με ότι οι εργαζόμενοι έχουν ικανοποιητικές απολαβές.

Από την άλλη πλευρά, το 52% των ερωτώμενων δυσπιστεί απέναντι στην ιδέα του μεγάλου κράτους, αλλά το 64% διαφωνεί με τη μη παρέμβαση του κράτους στην οικονομία και μόλις το 23% συμφωνεί με το να ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα οι βασικές υποδομές της χώρας. Πρακτικά, εδώ γίνεται αποδεκτή η ιδέα μιας έλλογης κρατικής παρέμβασης, όπου το κράτος πρέπει να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στη λειτουργία της οικονομίας και τη στήριξη της κεντρικής υποδομής της χώρας, χωρίς όμως να διεκδικεί ταυτόχρονα την

καθολική κάλυψη. Εδώ θα μπορούσε να επισημανθεί και ένα άλλο εύρημα στην έρευνας, σύμφωνα με το οποίο το κράτος (74%) θεωρείται ότι μπορεί να μειώσει τις ανισότητες έναντι της ιδιωτικής οικονομίας (19%). Αυτό δείχνει ότι, πέρα από μια αναγκαία παρέμβαση στην οικονομία, το κράτος φαίνεται να είναι βασικός εκφραστής και της κοινωνικής παρέμβασης, με την πρόσφατη εμπειρία της πανδημίας να θεωρείται ότι έχει επιδράσει προς αυτήν την κατεύθυνση. Είναι σαφές, βέβαια, ότι αυτά τα πολιτικοϊδεολογικά υβρίδια, που αναπόφευκτα αντανακλούν τόσο την ιδεολογική αμηχανία των πολιτών όσο και τη δυσκολία των κομμάτων, θέτουν εκ των πραγμάτων σημαντικές προκλήσεις στις στρατηγικές των κομμάτων.

Από εκεί και πέρα υπάρχουν θέσεις στις οποίες παρατηρείται μια αξιοπρόσεκτη συναίνεση, παρότι γενικά θα μπορούσαν να θεωρηθούν διαφιλονικούμενες. Με την κεντρικότητα της Ορθοδοξίας στην κοινωνική ζωή διαφωνεί το 66%, με την αυστηρή τιμωρία της γυναικοκτονίας ως ειδικού εγκλήματος συμφωνεί το 72%, για το 81% η οικογένεια είναι η βάση της κοινωνίας, για το 82% η αποδοχή όλων των ανθρώπων είναι θετική για την κοινωνία και για το 77% η πανεπιστημιακή εκπαίδευση θα πρέπει να επικοινωνεί με τις ανάγκες της αγοράς. Μόνο η κατάργηση της πανεπιστημιακής αστυνομίας φαίνεται να διχάζει την κοινωνία, καθώς το 42% των ερωτώμενων συμφωνεί και το 52% διαφωνεί.

Αναμενόμενα, οι περισσότερες θέσεις οικονομικής Δεξιάς παρουσιάζονται ενισχυμένες στις αυτοτοποθετήσεις των κεντροδεξιών και των δεξιών και αντίστροφα το ίδιο ισχύει και για την οικονομική Αριστερά. Ενδιαφέρουσα είναι η ομοιόμορφη απόρριψη της αυξημένης φορολόγησης από όλες τις πολιτικοϊδεολογικές κατηγορίες, όπως επίσης η αποδοχή της ανάγκης ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους και η φορολόγηση των εύπορων. Σε ό,τι αφορά το προβάδισμα των τεχνοκρατών έναντι των πολιτικών, οι αριστεροί τοποθετούνται υπέρ των πολιτικών, ενώ το μεγάλο κράτος υποστηρίζεται μόνο από την κατηγορία των αριστερών (64%). Η κεντρικότητα του ρόλου της Ορθοδοξίας γίνεται αποδεκτή μόνο από τους δεξιούς (55%), ενώ το 42% των αριστερών διαφωνεί με τη θέαση της οικογένειας ως βάσης της κοινωνίας. Ως προς τη σύνδεση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης με την αγορά, μόνο το 57% των αριστερών φαίνεται να διαφωνεί πλειοψηφικά, ωστόσο ακόμα και σε αυτή την πολιτικοϊδεολογική κατηγορία ένα 39% δηλώνει συμφωνία. Τέλος, ως προς το ιδιαίτερα ειδικό ζήτημα της κατάργησης της πανεπιστημιακής αστυνομίας προκύπτει ένας έντονος διχασμός Αριστεράς – Δεξιάς: αριστεροί και κεντροαριστεροί συμφωνούν κατά 93% και 82% αντίστοιχα, ενώ κεντροδεξιοί και δεξιοί διαφωνούν κατά 87% και 86% αντίστοιχα.

Έρευνα

Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

Σε ό,τι αφορά το τι ανησυχεί περισσότερο τους ερωτώμενους, στο γενικό δείγμα απαντώνται κατά σειρά η ακρίβεια (38%), ο πόλεμος (25%), η ενεργειακή κρίση (17%), η κλιματική κρίση (15%) και πολύ χαμηλά οι υγειονομικές κρίσεις (4%). Φαίνεται πως η πανδημία, παρότι πανταχού παρούσα, παύει να βρίσκεται στην κορυφή των ανησυχιών των πολιτών. Από την άλλη πλευρά, η ακρίβεια, ως απτή επίδραση στα εισοδήματα, αλλά και ο πόλεμος, όχι μόνος ως εικόνα αλλά και ως πρόξενος αστάθειας και αβεβαιότητας, μοιάζουν δύο θεματικές που θα απασχολήσουν για πολύ καιρό ακόμα τους πολίτες. Ως προς την πολιτικοϊδεολογική κατανομή, η ακρίβεια είναι η κυριότερη πηγή ανησυχίας για όλους πλην των «δεξιών» (8-10), οι οποίοι προκρίνουν τον πόλεμο, ενώ και για αυτούς που αδιαφορούν για τη διάκριση «Αριστερά – Δεξιά» η ακρίβεια είναι συντριπτικά η μεγαλύτερη πηγή ανησυχίας. Αριστεροί και κεντροαριστεροί ορίζουν ως δεύτερη πηγή ανησυχίας την κλιματική κρίση και τρίτη τον πόλεμο, ενώ οι κεντρώοι και οι κεντροδεξιοί προκρίνουν τον πόλεμο και την ενεργειακή κρίση. Τέλος, βάσει διασταυρώσεων της έρευνας, η ακρίβεια αποτελεί βασικό θέμα για τις οικονομικά ενεργές κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες (μισθωτοί του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ελεύθεροι επαγγελματίες) και τους ανέργους, ενώ ο πόλεμος για τους συνταξιούχους.

“ Τι από τα παρακάτω σας ανησυχεί περισσότερο σήμερα:

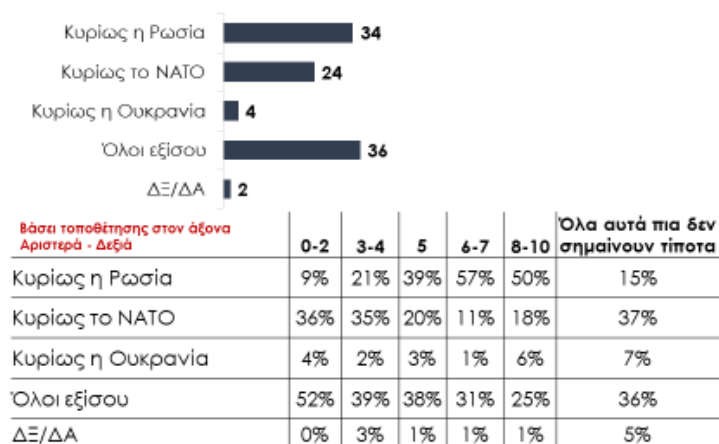
Βάσει τοποθέτησης στον άξονα Αριστερά - Δεξιά	0-2	3-4	5	6-7	8-10	Όλα αυτά πια δεν σημαίνουν τίποτα
Η κλιματική κρίση	24%	22%	15%	12%	9%	11%
Η ενεργειακή κρίση	12%	16%	19%	20%	23%	9%
Ο πόλεμος	23%	17%	23%	31%	36%	21%
Οι υγειονομικές κρίσεις	4%	9%	4%	6%	2%	1%
Η ακρίβεια	38%	35%	38%	31%	30%	55%
ΔΞ/ΔΑ	0%	0%	1%	1%	1%	4%

Σε συνάφεια με τα παραπάνω, στην ερώτηση «ποιος μπορεί να αντιμετωπίσει καλύτερα τα προβλήματα;» το 47% αποφαινεται υπέρ του ελληνικού κράτους και το 31% υπέρ της ΕΕ, κάτι που δείχνει ότι το εθνικοκρατικό πεδίο εξακολουθεί να είναι αυτό από το οποίο οι πολίτες αναμένουν λύσεις. Αυτό, βέβαια, μπορεί να έχει αντιφατικά αποτελέσματα στις στάσεις των πολιτών απέναντι στην πολιτική, καθώς η υπερεθνική διάσταση πολλών προβλημάτων επισωρεύει ευθύνες –και κατ' επέκταση αιτήματα– σε ένα εθνικό κράτος που αδυνατεί να ανταποκριθεί, διαιωνίζοντας μια από τα κάτω δυσπιστία προς τους δημοκρατικούς θεσμούς.

“ Ποιος έχει την ευθύνη για τον πόλεμο στην Ουκρανία:

Τέλος, ως προς τον πόλεμο στην Ουκρανία επαληθεύεται η εικόνα που προκύπτει και από άλλες δημοσκοπήσεις: μόλις το 34% αποδίδει την κύρια ευθύνη στη Ρωσία. Για το 36% οι ευθύνες είναι μοιρασμένες εξίσου σε όλους, το 24% αποδίδει την κύρια ευθύνη στο ΝΑΤΟ και το 45% στην Ουκρανία. Πρακτικά, από τα δύο τρίτα των ερωτώμενων δεν αναγνωρίζεται η βασική ευθύνη της (επιτιθέμενης) Ρωσίας για τη σύρραξη, μια εικόνα σε μεγάλη διαφοροποίηση αυτό απαντάται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Στην πολιτικοϊδεολογική του κατανομή αυτό το εύρημα παράγει πολώσεις: η υποστήριξη για την κύρια ευθύνη της Ρωσίας μεγαλώνει όσο κινούμαστε προς τα δεξιά, όπου ειδικά κεντροδεξιό-δεξιό αποφαινονται σχετικά σε πολύ υψηλά ποσοστά (57% και 50%). Από την άλλη, οι απαντήσεις για την κύρια ευθύνη του ΝΑΤΟ μειώνονται όσο κινούμαστε προς τα δεξιά. Σε κάθε περίπτωση, η κυρίαρχη αριστερή-κεντροαριστερή απάντηση κινείται προς την απόδοση

Έρευνα

Πολιτικές & Ιδεολογικές Στάσεις
στην Ελλάδα Σήμερα

Ιούνιος 2022

ευθυνών εξίσου σε όλους. Οι κεντρώοι είναι μοιρασμένοι μεταξύ Ρωσίας και ίσων ευθυνών όλων, ενώ οι αρνούμενοι τη διάκριση «Αριστερά – Δεξιά» προκρίνουν το NATO (37%) και τις ίσες ευθύνες όλων (36%).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η έρευνα του ENA, σε συνεργασία με την Prorata, αποκαλύπτει μια σειρά από τάσεις στον κομματικό ανταγωνισμό οι οποίες αποκτούν σημασία όσο πλησιάζουμε στην προεκλογική περίοδο.

1. Είναι σαφές ότι η εδραιωμένη δυσπιστία των πολιτών απέναντι στη λειτουργία του ελληνικού πολιτικού συστήματος οδηγεί σε αποτιμήσεις της πολιτικής διαδικασίας ως συνυφασμένης κυρίως με το φαινόμενο της διαφθοράς. Αυτή η ανάγνωση συνιστά οπωσδήποτε αντίδραση σε υπαρκτές ανεπάρκειες και παθολογίες της πολιτικής διαχείρισης. Οι πολίτες διατηρούν, ωστόσο, υψηλές προσδοκίες από την πολιτική και σε πολύ μεγάλο βαθμό μπορούν να φανταστούν εαυτούς ως συμμετόχους στην πολιτική διαδικασία. Μπορούμε, επομένως, να συναγάγουμε, χωρίς φυσικά να γενικεύουμε, ότι οι αποτυχίες της πολιτικής είναι βασική αιτία για τη ανάδυση συναισθημάτων τα οποία στρέφονται κυρίως ενάντια στους φορείς της πολιτικής και λιγότερο ενάντια στην ίδια την πολιτική. Οι πολίτες αντιλαμβάνονται την πολιτική ως δυνατότητα κινητοποίησης αλλαγών, αλλά προς το παρόν φαίνεται πως το ελληνικό πολιτικό σύστημα ματαιώνει τις προσδοκίες τους.
2. Η εμπιστοσύνη, από την άλλη πλευρά, προς ορισμένους θεσμούς είναι ένας κρίσιμος δείκτης του τρόπου με τον οποίο κατανοούν οι πολίτες τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος. Όπως είδαμε, την υψηλότερη εμπιστοσύνη συγκεντρώνουν θεσμοί με μακρά ιστορική παρουσία, οι οποίοι αποπνέουν σταθερότητα σε μια εποχή ρευστότητας. Πρακτικά, οι τρεις θεσμοί –στρατός, πανεπιστήμιο, ΕΣΥ– αντιστοιχούν σε τρεις λειτουργίες του κράτους που κατεξοχήν συμβάλλουν στην κοινωνική αναπαραγωγή: άμυνα και ασφάλεια, εκπαίδευση και κοινωνική κινητικότητα, υγεία και επιβίωση. Η προτίμηση στο ΕΣΥ είναι απότοκο της πανδημίας, ο στρατός είναι παράγοντας ασφάλειας σε εποχές ανασφάλειας λόγω γεγονότων που προσλαμβάνονται ως εξωτερικές απειλές, το πανεπιστήμιο είναι ένας τρόπος καλλιέργειας δυνατοτήτων για ένα καλύτερο μέλλον. Από εκεί και πέρα, οι αιρετοί θεσμοί ή οι θεσμοί που υπόκεινται σε δημόσιο ή κοινωνικό έλεγχο δεξιώνονται χαμηλή εμπιστοσύνη, όπως επίσης και τα εκτεθειμένα ΜΜΕ, αλλά και η

Εκκλησία, ιδίως στη συνάφεια της πανδημίας. Πρόκειται, θα λέγαμε, για έλλειμμα αξιοπιστίας, καθώς η εμπιστοσύνη υποδηλώνει δεσμό με θεσμούς ή συστήματα πολιτικών σχέσεων που πάνω κάτω παρέχουν, έστω και ανεπαρκώς, αυτά τα οποία είναι επιφορτισμένα να προσφέρουν.

3. Η διάκριση «Αριστερά – Δεξιά» εξακολουθεί να είναι ένα μέτρο βάσει του οποίου κρίνεται η εξέλιξη του κομματικού ανταγωνισμού. Προφανώς τα επίδικα στη συγχρονία είναι ενδεχομένως διαφορετικά και ενίοτε απομακρύνονται από τις παραδοσιακές ορίζουσες της διάκρισης. Ωστόσο, αυτού του είδους η διαίρεση εξακολουθεί να έχει νόημα όσο υπάρχει ο καπιταλισμός και οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που αυτός εγκαθιδρύει, όσο υπάρχουν ανισότητες και όσο υπάρχουν κοινωνικοπολιτικές δυνάμεις που αντιστρατεύονται μια τέτοιου είδους κανονικότητα. Όπως φάνηκε από πολλαπλά ευρήματα της έρευνας, υπάρχουν ζητήματα που παράγουν πολώσεις, όπως επίσης και διαφορετικές προσεγγίσεις όσο κινούμαστε από τα αριστερά προς τα δεξιά. Προφανώς οι πολιτικοϊδεολογικές κατηγορίες δεν είναι τόσο συμπαγείς όσο ήταν κάποτε, αλλά εξακολουθούν, έστω και σε μικρότερο βαθμό, να κανοναρχούν τον κομματικό ανταγωνισμό. Και τα δύο μεγάλα κόμματα διεκδίκησης της εξουσίας φαίνεται πως εδράζονται σε σχετικά αμιγείς αριστερόστροφες και δεξιόστροφες βάσεις.
4. Ο χώρος του κέντρου –έτσι όπως τουλάχιστον ορίζεται από την επιλογή της θέσης 5– μοιάζει να μην έχει κάποια εγγενή χαρακτηριστικά, αλλά, αντίθετα, άλλοτε τείνει προς τα αριστερά και άλλοτε προς τα δεξιά. Ο κεντρικός χώρος είναι προοδευτικός με όρους πολιτισμικού φιλελευθερισμού, αλλά πιο κοντά στη δεξιά με όρους οικονομίας. Ενδεχομένως η αυτοτοποθέτηση στο κέντρο να υποδηλώνει και μια αμηχανία για το πού θα κινηθεί μια μελλοντική εκλογική επιλογή. Οι αρνούμενοι την αυτοτοποθέτησή τους στον άξονα «Αριστερά – Δεξιά» φαίνεται πως λαμβάνουν περισσότερο πολωτικές στάσεις, εκφράζουν μεγαλύτερη δυσπιστία στο πολιτικό σύστημα και είναι περισσότερο επιρρεπείς σε εικόνες αστάθειας.
5. Οι στρατηγικές των πολιτικών κομμάτων εμφανώς επιδρούν στις αναπαραστάσεις του πολιτικού ανταγωνισμού, έτσι όπως αυτές κατανοούνται από τους πολίτες. Τα δίπολα «πρόοδος – συντήρηση» και «λαϊκισμός – υπευθυνότητα» υπερκαλύπτουν εν προκειμένω το «Αριστερά – Δεξιά», κυρίως γιατί τα κόμματα προπαγανδίζουν κατά

βάση αυτά τα δύο δίπολα. Άρα, ό,τι εμφανίζεται την έρευνα ως τάση δεν είναι προφανώς μια στάσιμη κατάσταση, αλλά μια συνθήκη που μπορεί να μεταβληθεί μέσα από τη δυναμική του κομματικού ανταγωνισμού. Το σίγουρο είναι ότι η επένδυση όλων των πολιτικών δυνάμεων στην καλλιέργεια ενός ισχυρού «αντί» που μπορεί να δημιουργεί συσπειρώσεις και να κατανικά τους δισταγμούς των αναποφάσιστων πλήττει καταρχάς τον ΣΥΡΙΖΑ, ιδίως όταν το «αντί» που ο ίδιος προβάλλει δεν πλαισιώνεται από εναλλακτική που κινητοποιεί τις απαραίτητες ποιοτικά και ποσοτικά εγκλήσεις.

6. Τέλος, είναι εμφανές ότι η πανδημία αλλά και η αλληλουχία των αλληπάλληλων κρίσεων έδειξαν ότι πολλές θεματικές εμφάσεις νεοφιλελεύθερης κοπής, όπως για τον περιορισμένο ρόλο του κράτους στην οικονομία ή τη θέση του ιδιωτικού τομέα, έχουν παύσει να θεωρούνται σταθερά σημεία κοινής λογικής σε αρκετές κατηγορίες της κοινής γνώμης· φαίνεται πλέον να μορφοποιείται μια νέα κοινή λογική, που επενδύει σε πλευρές μιας περισσότερο αριστερόστροφης προοδευτικής πολιτικής. Για παράδειγμα, η μικρή αλλά ορατή εμπιστοσύνη στον ρόλο του κράτους, η αναγνώριση μιας κάποιας αναδιανομής, η στήριξη σε θεματικές πολιτισμικού φιλελευθερισμού δείχνουν τάσεις απομάκρυνσης από παλαιότερες συντηρητικές σταθερές. Η διάδοση, βέβαια, τέτοιων ιδεών δεν αρκεί από μόνη της. Πρέπει να υπάρχει ο αναγκαίος πολιτικός προσδιορισμός από τα υποκείμενα του πολιτικού ανταγωνισμού σε ό,τι αφορά το είδος της πολιτικής αντίληψης με την οποία επικοινωνεί μια θεματική και ακόμα περισσότερο τον τρόπο ενεργοποίησης της κοινωνίας για την προώθηση ή την υπεράσπισή της. Κι αυτό είναι προφανές και από τις αντιφάσεις που από την ίδια την κοινωνία ανακύπτουν σε ό,τι αφορά τους στόχους και τα μέσα των πολιτικών (βλ. πχ μείωση φορολογίας, αλλά φορολόγηση πλούσιων και ισχυρές δαπάνες για δημόσια αγαθά και υποδομές). Είναι, επομένως, η ώρα των κομματικών προγραμμάτων και της γείωσής τους στον κοινωνικό ανταγωνισμό.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

info@enainstitute.org
enainstitute.org

Ζαλοκώστα 8, 2ος όροφος
Τ.+30 210 3647912

